



O trasgo da illa de Ons

Por Fernando Alonso Romero

N a primeira metade do século XX os etnógrafos galegos fixeron un enorme esforzo por recoller todo tipo de datos sobre a cultura material e espiritual do pobo galego. Gracias a eles podemos hoxe en día, ás portas do século XXI, saber como se vivía e se pensaba na Galicia marítima e rural de antano. Existía entón a crenza nun mundo paralelo ó dos seres humanos, no que habitaba unha ampla familia de personaxes fantásticos que convivían coas persoas axudándoas unhas veces nas súas tarefas domésticas, e outras, entorpecendo o causando infinidade de danos ós pobres mortais, que se vían precisados a recorrer a toda unha serie de elementos máxicos de protección para librarse da presenza das bruxas, demos, nubeiros, mecos, urcos, etc. que frecuentaban as súas vivendas case sempre con malas intencións. Un deses seres imaxinarios, que habitou tamén noutros países da área atlántica europea, foi o trasgo. Ata fai uns anos, soía ir de cando en vez pola Illa de Ons; en onde tamén causou bastantes problemas ós illáns, que por aqueles tempos non dispoñían de luz eléctrica, ni de máis medios que a relixión e uns amuletos de diversos tipos cos cales se defendían do mundo horrible das sombras. Pero, como dicía José Martí, *entre los sueños del hombre hay uno hermoso: suprimir la noche*. A xente de Ons coa súa ilusión e traballo cotián, foi capaz de facer realidade ese soño, sen esquecer a débeda coa historia dos seus devanceiros, e se preparou para o futuro e para enfrontarse con máis eficacia ós seres imaxinarios daniños. Algúns, lamentablemente, aínda conviven con todos nós. Cambiaron de personalidade, e xa non os chamamos polos seu nomes, senón que nos referimos a eles con termos médicos, políticos, económicos, ou sociais... Pero, no fondo as súas maldades seguen sendo as mesmas de sempre inda que agora, afortunadamente, sabemos mellor como combatelos.

O trasgo galego era un persoaxe que vivía nas fraguas, nas ferreirías, nas cortes e, sobre todo, nas cociñas das casas. Era pequeno, falangueiro e inqueda. Soía corricar pola cociña e subindo e baixando pola cheminea. Case sempre ía vestido de colorado e cuberto cun gorro vermello ou unha monteira tamén de cor vermello. Os campesiños lle tiñan bastante manía e para non referirse a el polo seu nome, pois podería presentárselles de súpeto se así o fixeran, denominábano *el del gorro colorado*. Algúns dicían que coxeaba da perna dereita. Sen embargo, posuía algúns rasgos bondadosos e serviciais, a pesares das súas continuas travesuras e trasnadas; como a de esconder cousas, un dos seus entretementos máis frecuentes. Se se amosaba respecto ou algunha condescendencia cara a el, soía volverse moi servicial; convertíase nun trasno doméstico que se preocupaba do benestar dos habitantes da casa. Tiña o seu equivalente no Kobold alemán, o Puck inglés e no Lutin bretón, que vivía coa familia e axudaba nas

súas tarefas domésticas, pero que se volvía terriblemente traveso e malévolo se alguén o insultaba o lle facía algún dano. En Escocia chamábanlle Brownie, e era un trasno doméstico que vivía nas granxas e que axudaba ós campesiños nas tarefas domésticas e nos traballos do campo. Soía traballar sempre polas noites. O seu aspecto físico era o dun velliño de pequena estatura e rostro bonachón, pero volvíase moi malévolo se os habitantes da casa se esquecían de deixarlle pola noite algunha cunca de leite, unha galleta ou un anaco de pan. Nalgunhas granxas do norte de Escocia os campesiños adoitaban tamén verter un pouco de leite nas *coviñas* ou cazolas de calquera rocha próxima; facían isto para que a bebera o Brownie que lles axudaba nas tarefas agrícolas (McNeill, F.M. 1.989, 129).

O trasgo podía transformarse e adoptar formas de animais, xeralmente domésticos ou de granxa. En Quintáns, na desembocadura do río Ulla, fronte a Catoira, contan que unha vella atopou unha vez un cordeiriño branco moi bonito. Como era inverno, á vella deulle mágoa e levouno para a súa casa. Alí o achegou ó lume da lareira para que se quentara, e entón o cordeiro berrou:

¡Jujurujú!...

case esta vella

me quenta o cu

E o cordeiro deu un brinco e saíu correndo. Era o

Trasgo.

Este personaxe tamén podía converterse nunha tolvana, un violento remuíño de vento que deixaba todo patas arriba. Unha das súas trasnadas máis frecuentes consistía en lavar o traseiro no leite, cosa que, por certo, tamén se di que as bruxas eran moi afeccionadas a facer. Por iso, recomendábase que pola noite se deixara moi ben tapados todos os recipientes nos que houbera líquidos ou comida.

Para espantar o trasgo bastaba con facer o signo da Cruz o ter na casa auga bendita e salpicala polas habitacións. Álvaro das Casas recolleu na Illa de Ons (Pontevedra) en 1.934 a descrición do comportamento que tivo un illán cun trasgo:

Fuco Otero, sempre que chegaba a casa topaba na porta un trasno que tiña posto un pucho de moitas cores. Andando o tempo ao trasno diulle por entrar no casal e brincar no leito do señor Fuco. Unha noite andaba a pelexar co trasno, que non o deixaba durmir e na loita pillóulle o pucho. O trasno entón rompeu a chorar e axoellado pedíulle que lle devolvese o pucho.



PANADERÍA - PASTELERÍA

AMADOR

LA GRAÑA
(Ctra. Bueu - Cangas)
Teléf.: 986 321 118
Despacho en Montero
Ríos, 101.
Teléf.: 986 323 120
Bueu

Doucho - aseguro o vello - si é que non me montas máis; noutro caso queimo-o. O Trasno xurou deixalo en paz, foille devolto o pucho e non apareceu máis co-as brincadeiras. (1934, 183).

Outro remedio para librarse do trasgo consistía en deixar pola noite grans de cereal nun recipiente. O trasgo, que todo o revolvía, tiraba o recipiente pero despois non podía recoller o gran porque dicían que tiña as mans furadas e que polos ocos caíaselle o gran. Como era moi tenaz, pasaba a noite intentándoo ata que chegaba o día e desaparecía. Así os da casa evitaban que o trasgo fixera outras trasnadas. Tamén dicían que era moi curioso e que se entretiña contando os grans de cereal para ver cantos había, pero a súa intelixencia era moi corta, só sabía contar ata dez. O que lle facía perder a conta e ter que comezar de novo. Así pasábaselle a noite ata que, cos primeiros raios do sol, escapaba pois tiñalle medo á luz do día. Os que tiñan visto dicían que era pequeno coma un anano.

Entre os probables orixes do trasgo apúntase a posibilidade de que fora unha deformación popular do concepto que tiñan os romanos dos lemures. Segundo eles, os lemures eran os espíritos malévolos dos mortos, que soían saír do seu mundo de ultratumba e visitar as casas dos seus antepasados. Para evitar que entrara na vivenda, o pai de familia celebraba un ritual chamado Lemuria na medianoite dos días 9, 11 e 13 de maio. Erguíase da cama e ía descalzo ata unha fonte, mantendo todo o tempo o puño pechado co xesto da figa, é dicir, co polgar entre entre os dedos, para espantar a eses malos espíritos. Despois lavavase as mans, poñíase de costas á fonte, e regresaba botando a súas costas unha presa de fabas negras mentres pronunciaba o seguinte conxuro: *Tiro estas habas y por ellas me rescato a mí y a los míos*. Repetía nove veces sen darse a volta pois os lemures íanse entretendo en recoller as fabas. Finalmente volvía a lavar as mans e golpeaba un obxeto de bronce, mentres repetía nove veces: "Espíritus de mis antepasados, salid de aquí". (Contreras Valverde, 1992, 118). É moi probable que estes rituais perviviran na mentalidade popular, inda que moi alterados polo paso do tempo, dando lugar ó costume

de deixar os grans nun prato para entreter ó trasgo. Pero isto, naturalmente, é só unha suposición. Na parroquia de San Pedro de Sabariz (Rairiz de Veiga, Ourense) botábanse nove feixóns brancos na pía da auga bendita porque se cría que mentres os feixóns permaneceran alí, todas as bruxas que puidera haber na igrexa non podían saír a facer maldades (Risco, V. 1933, 32).

En Santander o Trasgo era un homiño de ollos verdes, que ía vestido de encarnado e que coxeaba da perna dereita. Entraba polas chemineas das casas e, unha vez dentro da vivenda; revolvía todo, bebía o leite e andaba polas habitacións rindo ou lanzado laios que non deixaban durmir a ninguén. O trasgo que aparecía no norte de España era un ser mítico doméstico, moi semellante ós espíritos domésticos, que vemos no Centro e no Norte de Europa (Caro Baroja, J. 1984, 160, 168). O trasgo asturiano ía vestido de colorado e con un gorro da mesma cor. Era un ser diminuto e simpático. Entraba nas casas pola noite cando todos durmían e entretiñase facendo tarefas domésticas. Pero cando estaba de mal humor, revolvía todas as cousas, e andaba dando berros e laios. Tiña tamén como o galego, un buraco na man, por iso os campesiños empregaban procedementos parecidos para arredalo. O Kobold alemán parecíaselle moito (De Llano, 1977, 52, 54). Por conseguinte, pódese dicir que o Trasgo galego tiña moitos parentes repartidos por Europa; e é posible que inda quede algún vivo, porque estes seres imaxinarios son moi lonxevos; sobre todo cando se lles trata ben e se adaptan á vida doméstica e colaboran nas tarefas da casa. De maneira que, amigo lector, se sabe algo máis do que aquí conto sobre o trasgo de Ons, agradeceríalle moito que mo comunicara, pois sería unha mágoa que nos esquecérámos destas crenzas que tanto axudaron ós nosos antepasados a afrontar os problemas humanos, intentando con elas explicarse moitas incógnitas da vida para as que aínda seguimos sen ter resposta.



COLABORA:

CONCELLO DE BUEU

